

אתגרים וצרכים של מערכת בריאות הנפש בעקבות אירועי 7/10 ומלחמת "חרבות ברזל": מספרים והערכות מושכלת ומבוססת-ראיות

ד"ר עידו לוריא MD, MPH
כנס: מלחמת 7 באוקטובר - אתגרי החוסן ובריאות הנפש

ייחודיות אירועי ה- 7/10 והמלחמה בעקבותיהם הם אירוע ייחודי מבחינת היקף הנפגעים והעוצמה הקיצונית והרב-ממדית של הטראומה

השפעה על המצב הנפשי וצריכת שירותי בריאות הנפש: לאירועים יש השלכות בטווח הקצר והארוך, בכל קבוצות האוכלוסייה, עם ביטוי קליני וחומרה משתנים לאורך זמן

מערך בריאות הנפש בישראל עם מוכנות לאירוע בסדר גודל כזה (ידע, כ"א) ובעיות תשתית ארוכות-טווח (מידע, מערך לא מנוהל, מבנים)

העדר מידע מבוסס-מחקר במצב הנוכחי יש קושי לבצע ניבוי ברור ברמה לאומית. ננסה ללמוד ממחקרים מאירועי טרור המוניים ומלחמות עבר כדי להעריך את היקף הפגיעות הנפשיות והצרכים ברמת האוכלוסייה

חשיבות תזמון, הכשרה בטיפול בטראומה

סיכון לטראומטזיציה משנית בעבודה של צוותי חילוץ, הצלה ובריאות הנפש

ייחודיות האירוע: נתונים ומאפיינים

מתוך עיתון "הארץ", צילום: ארי פולמן
שרון דרעי: החסרים בתמונה

חשיפה לטראומה מורכבת ומרובדת

מלחמת "חרבות ברזל"

- גיוס המוני < 300 אלף חיילים
- **כניסה קרקעית** לעזה עם מוות, פציעה ונכות של חיילים נוספים
- מתיחות וחילופי אש בגבול הצפון
- **פינוי מעל 250,000 איש מעוטף עזה ויישובי גבול הצפון**
- מצב מלחמה וחירום מתמשך
- משבר החטופים- מצב שבי מתמשך
- ירי טילים ארוכי-טווח ואזעקות

אירועי ה-7/10 יישובי עוטף עזה והמסיבות

- **מגה פיגוע טרור, ריבוי קורבנות בזמן קצר,**
- **אזרחים וחיילים**
- חשיפה לרצח המוני
- התעללות ואלימות פיזית ומינית
- מאות **חטופים** ונעדרים
- ירי פצצות מרגמה וטילים
- **עצימות גבוהה, במשך שעות ארוכות**
- תמונות וסרטונים ברשתות חברתיות
- חשיפה לטראומה תחת שימוש **בסמים**

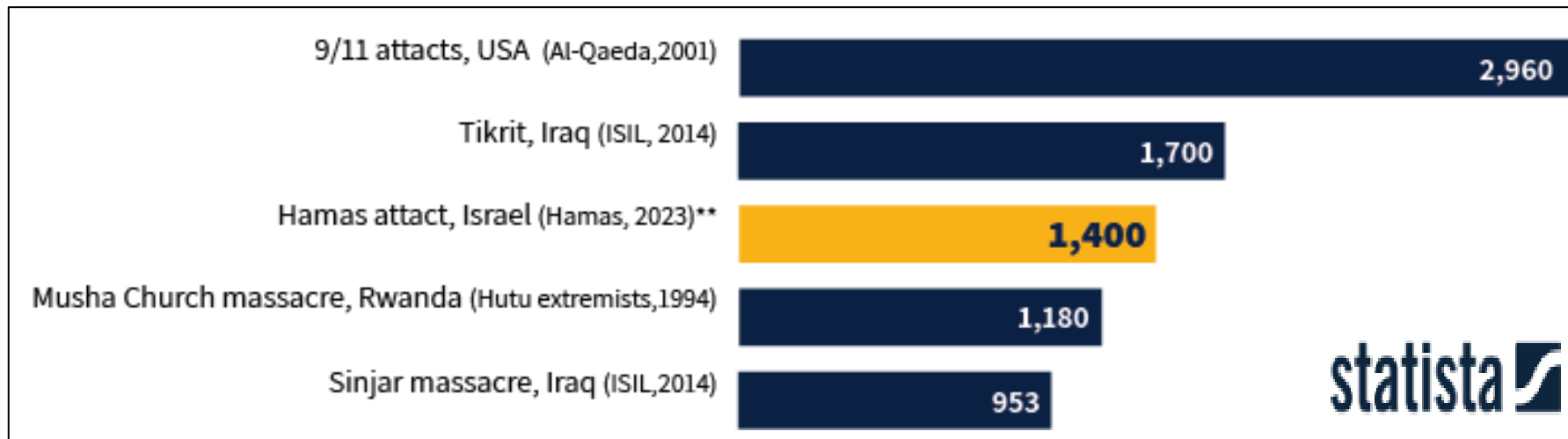

עפ"י הערכות ופרסומי מרכז המידע ע"ש האלוף עמית (עדכון 21/12):

ב-7/10 נרצחו **1,400** ישראלים וזרים – כולל תינוקות, ילדים, נשים, קשישים, אזרחים וחיילים – היום הקטלני ביותר למדינת ישראל.

250 אזרחים, חיילים וזרים נחטפו לרצועת עזה. **121** הוחזרו, **129** עדיין חטופים מהם **16** נשים וילדים. נורו לישראל מעל **10,600** רקטות ופצצות מרגמה. **3000** מתוכן בשעות הראשונות למתקפה. יותר מ- **2,000** נכי צה"ל מתחילת המלחמה.

Deadliest terrorist attacks worldwide from 1970-2023, by number of fatalities

רשויות מפות ומתפנות

פליטים בארצם- Internally Displaced Persons (IDP)

מפונים ומתפנים

239,642

2.5% מסך האוכלוסייה

אוכלוסייה בשגרה

9,608,161

ב- 1,219 יישובים

מפונים בקהילה

45,071

18.8% מסך המפונים

מתפנים עצמאית

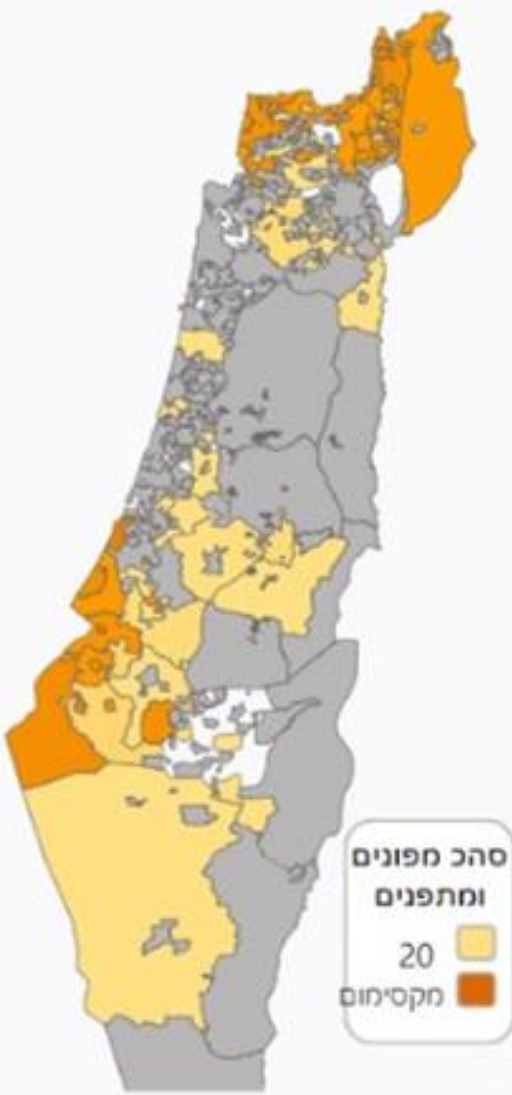
124,866

52.1% מסך המפונים

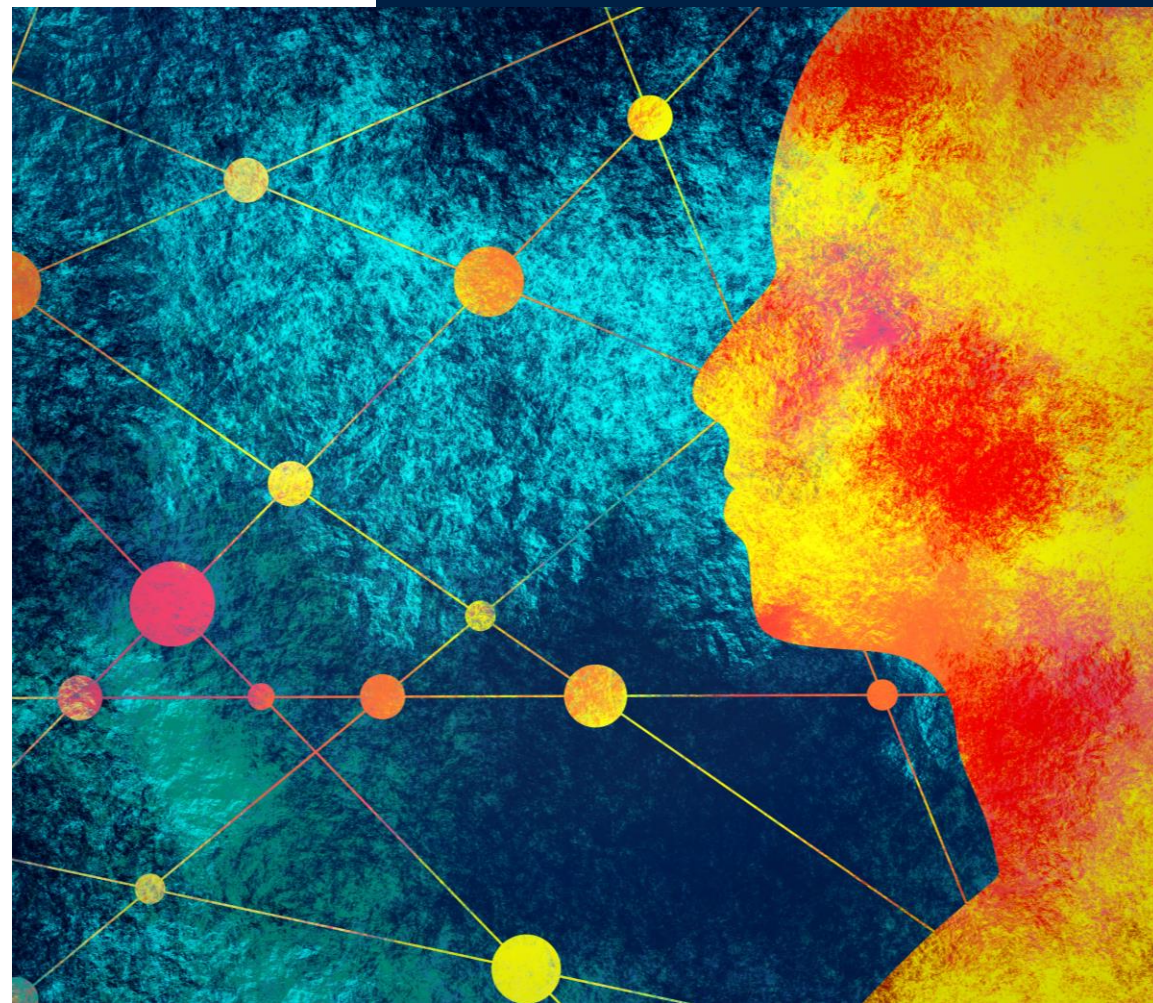
מפונים במלונות

69,705

9.1% מסך המפונים

מה ידוע בספרות המחקרית על ההשלכות הנפשיות במצבי אסון?

תגובות נפשיות לטראומה

תגובות ארוכות טווח

הפרעה פוסט טראומטית

דיכאון

הפרעות חרדה

אבל מורכב

פציעה מוסרית - Moral injury

החמרה של הפרעות נפשיות קיימות

אובדנות

תגובות מיידיות

Acute Stress Reaction -ASR

ניתוק, דיסוציאציה

רמת חרדה כללית גבוהה

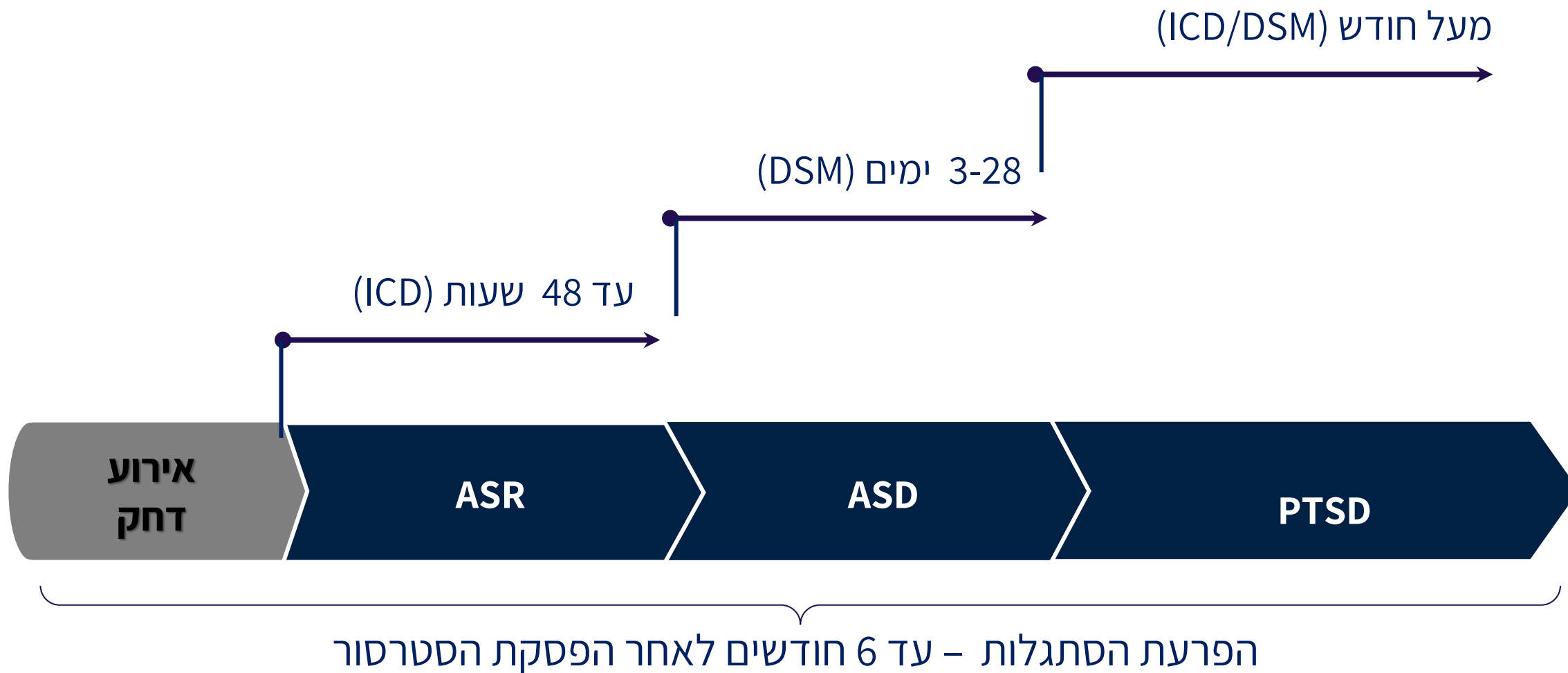
בעיות שינה

בעיות ריכוז וזיכרון

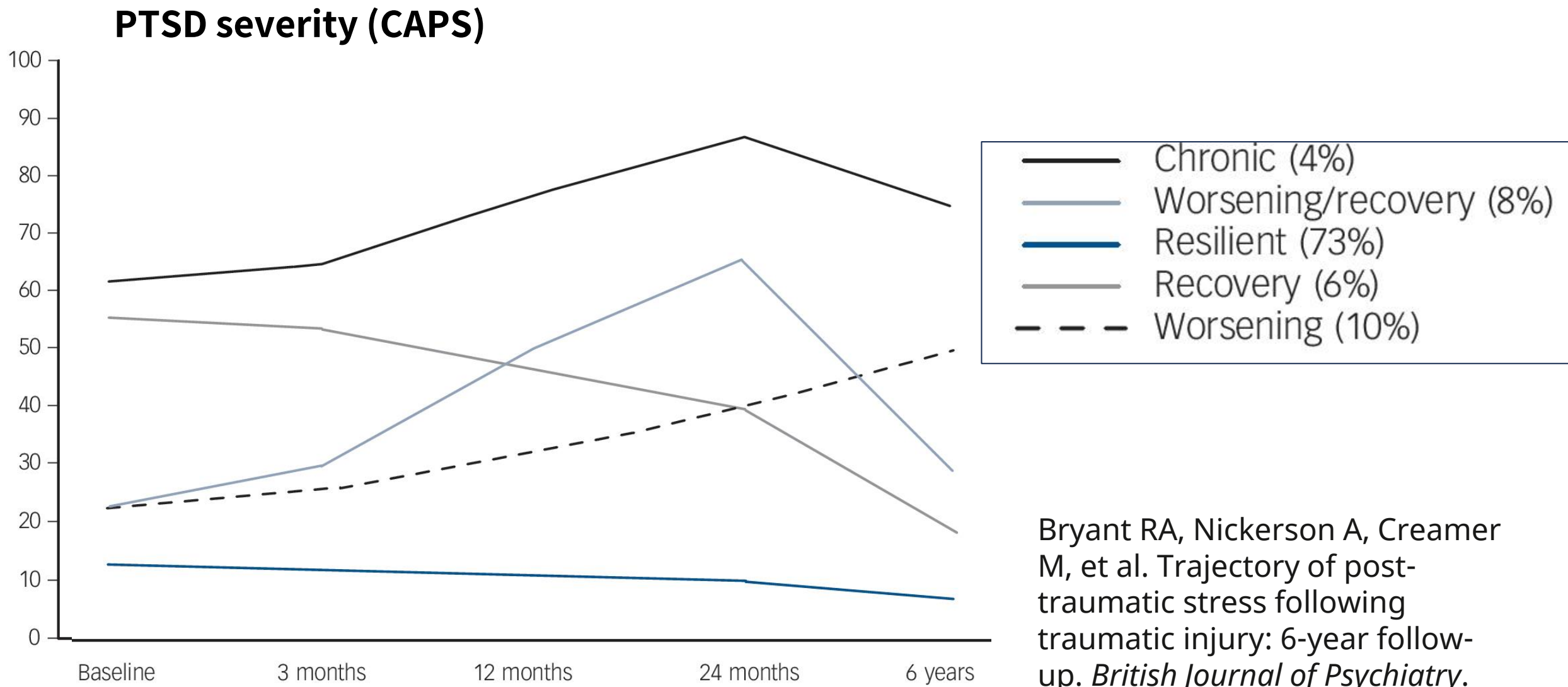
שימוש בסמים, אלכוהול, תרופות

תגובות על ציר הזמן

האם אירוע הדחק הסתיים?

תגובות על ציר הזמן: המהלך הטבעי

Bryant RA, Nickerson A, Creamer M, et al. Trajectory of post-traumatic stress following traumatic injury: 6-year follow-up. *British Journal of Psychiatry*. 2015

גורמי סיכון להופעת הסתמנות נפשית/PTSD

מאפייני האירוע הטראומתי (מה)

• חומרה, עוצמה וסוג הטראומה

- מעשה ידי אדם < אסון טבע

- איום משמעותי על החיים near death experience

- פתאומיות

• חשיפה ישירה/עקיפה

• משך החשיפה

• פציעה גופנית נלווית

• עדות למעשי זוועה

• אשמת ניצול, פציעה מוסרית

מאפייני האוכלוסייה בסיכון (מי)

• העדר מערכת תמך פסיכו-סוציאלית

- העדר קהילה - פינוי מהבית (IDP)

• מעמד סוציו-אקונומי והשכלה נמוכים

• רקע של טראומה בעבר

• נשים < גברים

• הפרעה נפשית קודמת

• שימוש באלכוהול/סמים

פיגועי ה- 11 בספטמבר 2001

- הפיגוע הקשה ביותר בהיסטוריה האמריקאית
- סה"כ 2,960 קורבנות
- בעיר ניו-יורק 14,000 מפונים
- 80,000 איבדו את מקום העבודה
- 60% מאוכלוסיית ארה"ב חזו בטלוויזיה בשידור חי

9/11 תובנות אפידמיולוגיות

- רוב האנשים החלימו בשנה הראשונה.

- בקרב קבוצות מסוימות (עובדי חילוץ והצלה), הייתה עליה בשיעור ההסתמנות הנפשית,

עד 20% עד 6 שנים אחרי האירוע.

- אובדן קרוב משפחה או עבודה היו קשורים עם תחלואה נפשית במעקב ארוך טווח.

- חשיפה עקיפה לשידור חי בטלוויזיה נמצאה קשורה לפוסט-טראומה; סימפטומים שנעלמים

במהירות באוכלוסייה ללא גורמי סיכון, בקרב אוכלוסיות בסיכון גבוה (טראומה קודמת, רקע

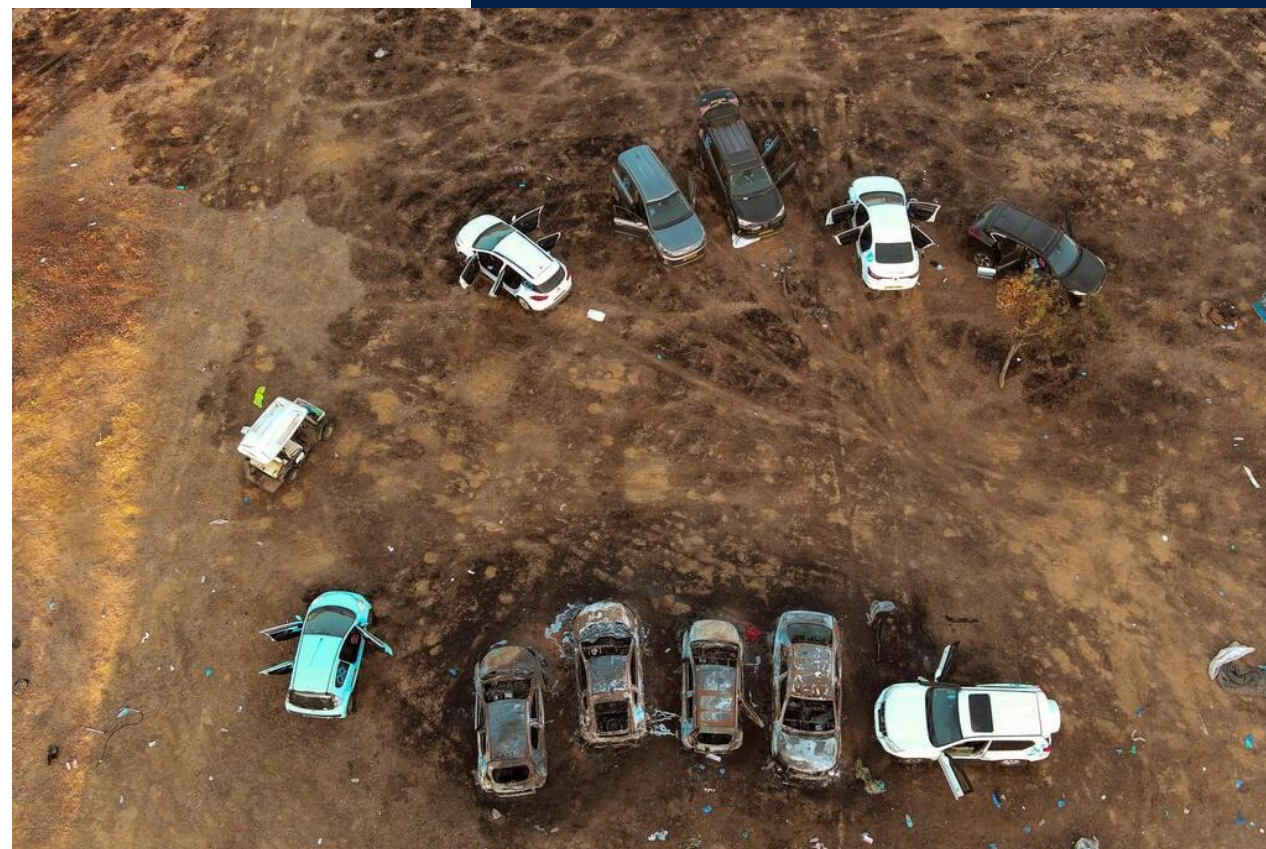
פסיכיאטרי קודם)- הופיעו סימפטומים קשים.

Brackbill et al. Asthma & Posttraumatic Stress Symptoms 5 - 6 Years Following Exposure to the World Trade Center Terrorist Attack. JAMA. 2009

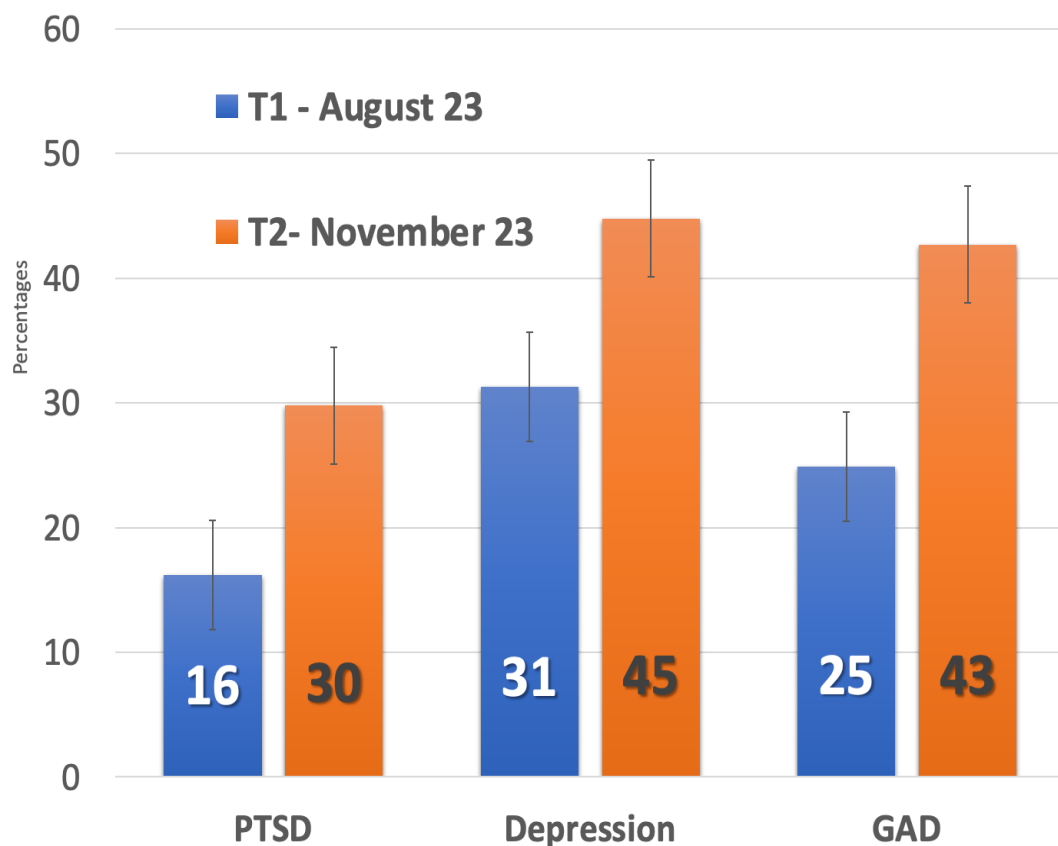
Neria Y et al, Mental and Physical Health Consequences of the September 11, 2001 (9/11) Attacks in Primary Care: A Longitudinal Study. JTS 2013

סקירת מחקרים עדכניים: ההשפעות הנפשיות של אירועי 7/10 ומלחמת "חרבות ברזל"

REUTERS/Ilan Rosenberg

מחקר המכללה האקדמית רופין/אוניברסיטת קולומביה

- מדגם מייצג של ישראלים +18
- סקר אורך, שאלונים בשתי נקודות זמן:
אוגוסט ונובמבר
- עליה בשיעור ההמצאות המשוערת של דיכאון,
חרדה, PTSD
- חשיפה ישירה לטבח מעלה באופן מובהק את
הסיכון לאבחנה פי 2-3
PTSD (OR=3.15, 95%CI 1.48-6.65)
דיכאון (OR=2.18, 95%CI 1.02-4.87)

Levi-Belz et al, PTSD, depression, & anxiety after the October 7, 2023 attack in Israel: a nationwide prospective study. eClinical medicine, 2023

מחקר מיפוי המצב הנפשי בעקבות מלחמת "חרבות ברזל"

- מדגם מייצג באוכלוסייה הכללית (חברת iPanel) 4-5 שבועות אחרי 7/10
- אין הבדל מובהק בין יהודים לערבים בשיעור ההמצאות של הסתמנות נפשית:
PTSD - יהודים-15.4%, ערבים-12%; חרדה - יהודים-16%, ערבים-20%
- יותר ערבים מיהודים לא מקבלים טיפול נפשי (פי 2.3), אבל כן מעוניינים לקבלו, ובכלל זה טיפול תרופתי
- חסמים לטיפול- יותר ערבים מיהודים חוששים מסטיגמה, ומתמודדים עם נגישות נמוכה לשירותי בריאות נפש

Mayer Y et al, Mental Health Outcomes of Jewish and Arab Populations in Israel Following the Mass Trauma Events of October 7, 2023: A Cross-Sectional Survey of a Representative Sample (submitted)

סקר עמותת גושן - סקר הורים וילדים, סקר רופאי ילדים

סקר הורים לילדים בגיל 2-12 (לא כולל ילדים שפוננו מבתיים)

. 83% מהילדים סובלים מרמות גבוהות של מצוקה רגשית

. 64% - חרדה, 31% עם הפרעות התנהגות

. קשר חיובי מובהק בין מצוקה רגשית של ילדים לבין חרדה ודיכאון הורי

. רק כ- 14% מההורים פנו לעזרה עבור ילדים

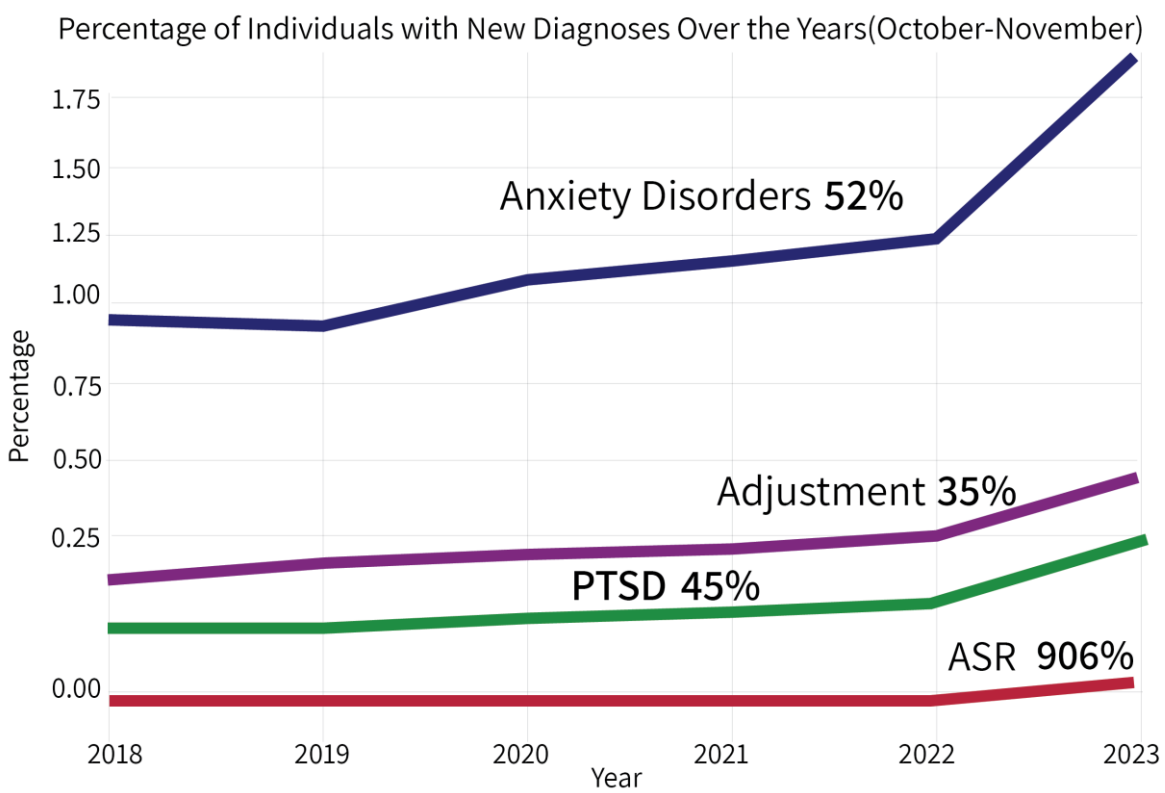
סקר רופאי ילדים (N=180)

. כ- 80% מרופאי הילדים אמרו שהם צריכים עוד הכשרה בטרומה נפשית.

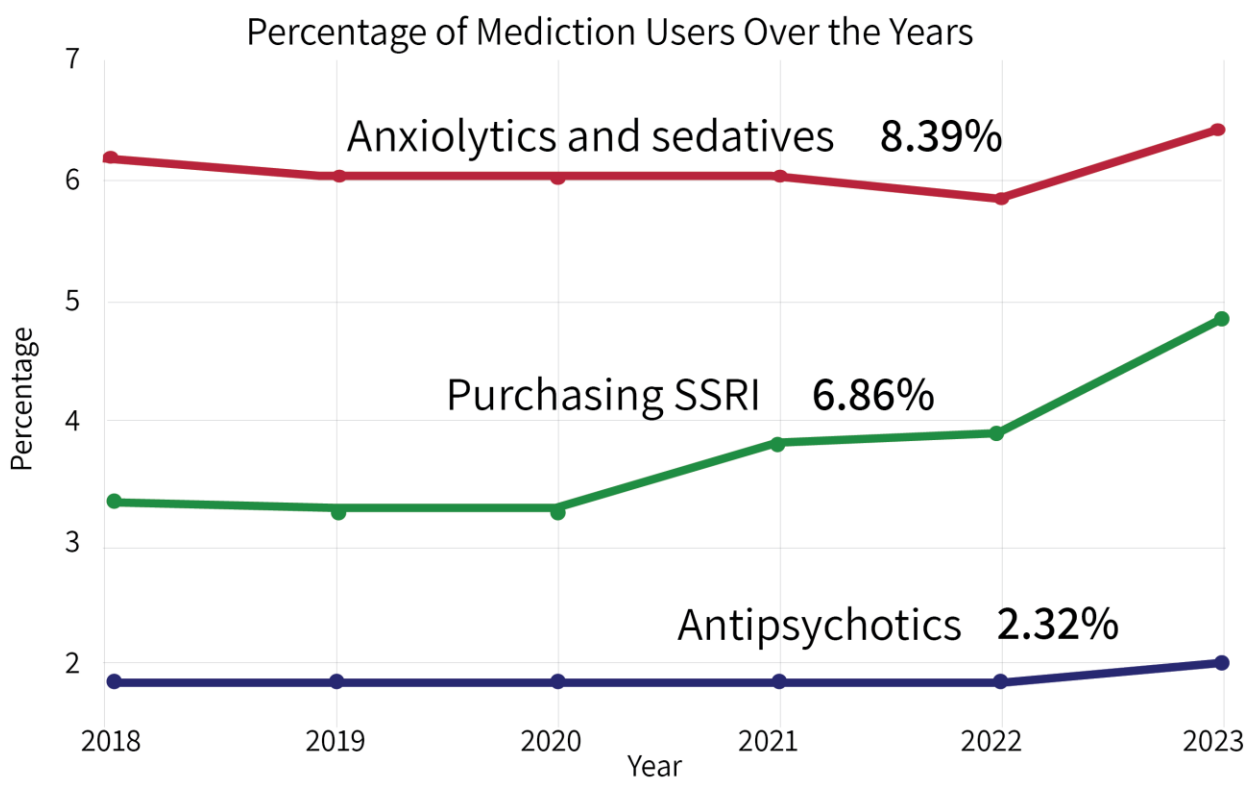
- סקר מבוטחי כלל הקופות, גיל 20-75 בסוף נובמבר
- 48% שינוי לרעה במצבם הנפשי
- 63% בעיות שינה
- **בריאות גופנית: 36-62%** מדווחים על עליה במשקל, הפסקת ספורט, עליה בעישון סיגריות

<https://publichealth.doctorsonly.co.il/2023/12/300688/>

השוואת חודשים אוקטובר נובמבר בין השנים 2018-2023:

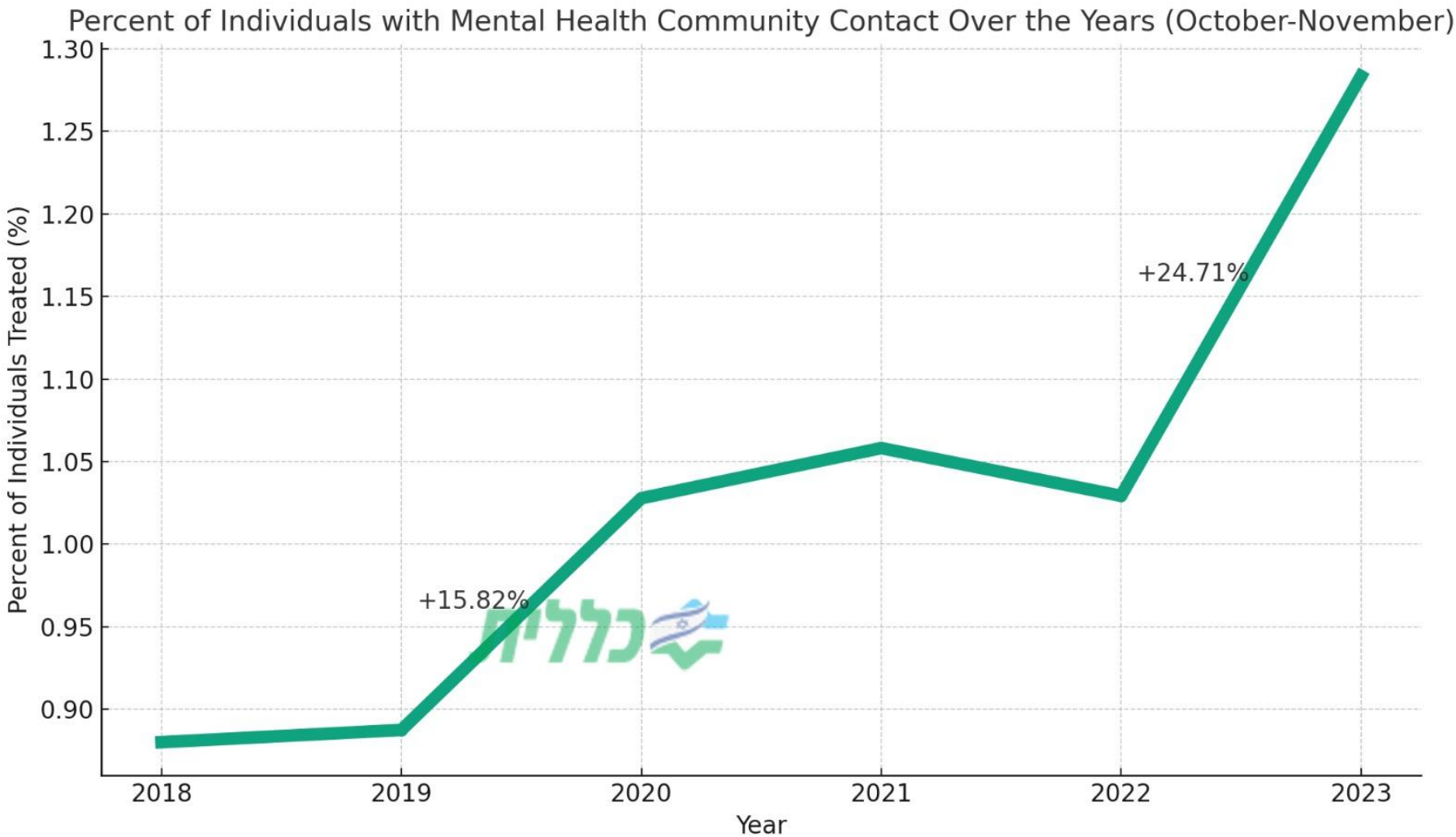

הפרעות חרדה - +52%
הפרעת הסתגלות - +35%
PTSD - +45%
ASR - +906%

עליה ברכישה של תרופות הרגעה/שינה -
8.4% , נוגדי דיכאון SSRI - 6.9%

השוואת חודשים אוקטובר נובמבר בין השנים 2018-2023:

**עליה של 25% פניות
לטיפול מרפאתי**

מערך בריאות הנפש הציבורי בישראל

מערך בריאות הנפש הציבורי

שירותי בריאות הנפש בעולם: מיעוט אנשי מקצוע 30% עלייה בפניות מאז הקורונה = פער טיפולי (treatment gap)

המצב בישראל:

- **זמני המתנה ארוכים:** אינטייק-עד 16 חודשים, פסיכותרפיה-עד 18 חודש
- **אין מענה למקרים דחופים** בקהילה, ביקורי בית
- **כח אדם:** . תנאים, שחיקה רופאים/ות מחסור . **מקצועות פרא רפואיים** מחסור בתקינה
- **מעריך הכשרה:** . אין תגמול להשקעה בהכשרת מטפלים/ות ולימוד צוותי מתמשך
- **חסר בידע ומומחיות בתחומי התמקצעות:** . טראומה, תחלואה כפולה, הפרעות אכילה, אוטיזם

*דוח תת הועדה 2019, משרד הבריאות
*דוח מבקר המדינה: 2020 היבטים ברפורמה להעברת האחריות הביטוחית בבריאות הנפש

- **העדר נתונים עדכניים ומפורטים** ממשרד הבריאות וקופות החולים, ביחס לכמעט לכל היבטי השירות הקהילתי בבריאות הנפש.

- **ההתמקדות כעת- ב-3 מדדי תהליך בלבד:**

1. מספר המטופלים והמטופלים "החדשים" במערכת

2. ממוצע טיפולים לאדם בשנה

3. משך תור המתנה לאינטייק/התחלת טיפול רגשי/פסיכו-סוציאלי **[משוער]**

**נתונים גולמיים
ממוצעים**

חסר קריטי במדדים בעלי משמעות קלינית:

- אין התייחסות לאבחנה, לחומרה/דחיפות המצב, לשיפור/שינוי קליני
- אין פילוחי מידע מורכבים (דוג'- התפלגות שירות לפי אבחנה פסיכיאטרית)
- אין ניטור רציף של מדדים מקובלים כיום ברפואה; מדדי תוצא וחוויה (Experience ROM, PROM)

מערך בריאות הנפש בישראל

מטופלים בישראל

$\pm 24,000$

מאושפזים בשנה

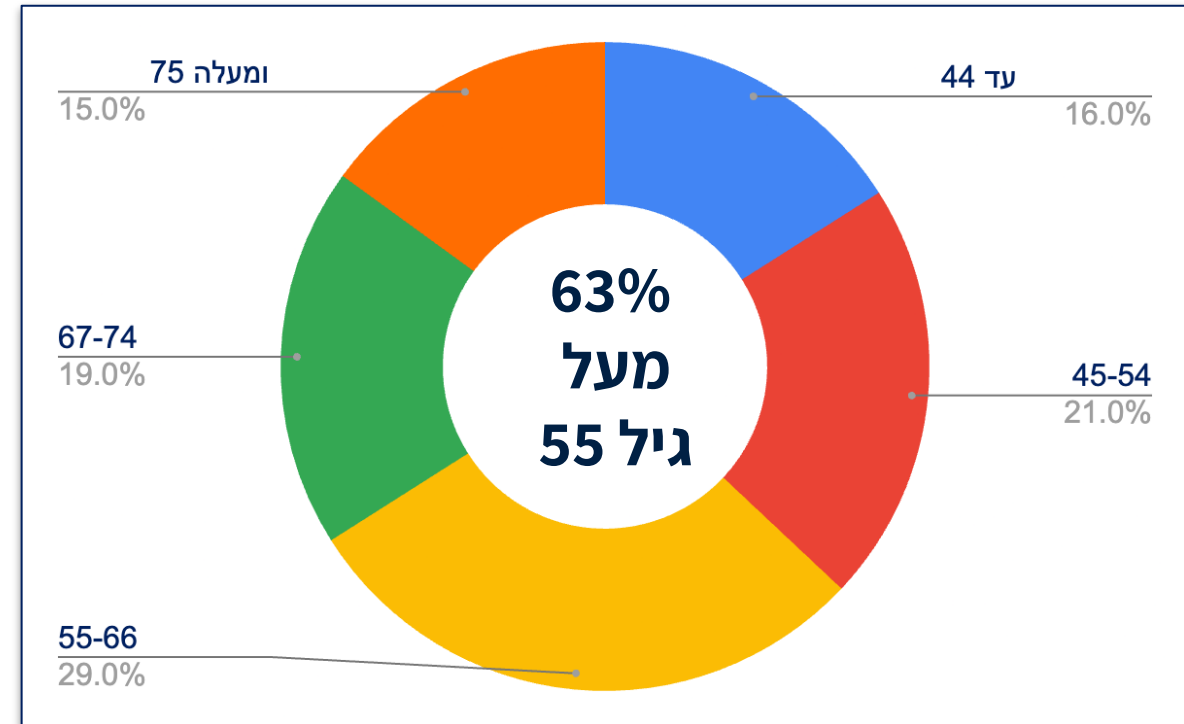
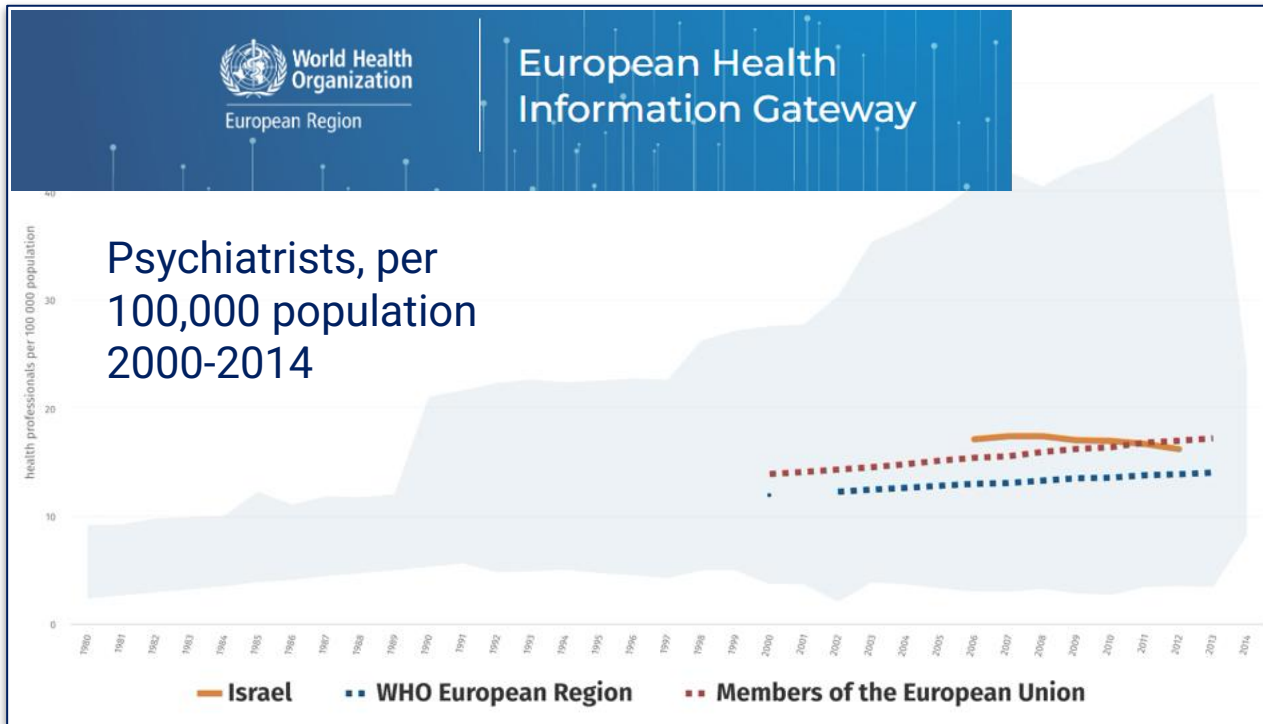
כ- 300,000 מטופלים
בקהילה בשנה

מערך בריאות הנפש בישראל

שירותי הפסיכותרפיה במערכת הבריאות הציבורית
בישראל בדגש על שירותי פסיכולוגיה
מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מאי 2023

11,705 תושבים לפסיכיאטר בשירות הציבורי
1,056 תושבים לפסיכולוג מומחה

התפלגות גיל הפסיכיאטרים בשנת 2021

מערך בריאות הנפש בישראל

TheMarker

06 ביוני 2023

חדשות | בריאות

"הענף הראשון ברפואה הציבורית שקורס": לפעמים מחכים שנה לטיפול פסיכיאטרי

הביקוש האדיר לטיפול נפשי, שרק התגבר בשנים האחרונות, בשילוב עם מערכת ציבורית בתת-ספיקה, גורמים לפריחת השוק הפרטי ולבריחת מוחות מהמערכת הציבורית ■ התוצאה: זמני המתנה בלתי סבירים וסגירת מרפאות ■ "אנשים מהשכבות המוחלשות נשארים ללא טיפול"

קריאת זן 1 שמרו 67

המרכז לבריאות הנפש בטירת הכרמל. עולה תמונה של מערכת על סף תהום. צילום: דורון גול/בני

"אם צריך **לחכות שנה** לטיפול
בבעיות אקוטיות -
זה אומר שהשירות **אינו קיים**"

"אנשים מהשכבות המוחלשות
נשארים **ללא** טיפול"

TheMarker

רוני לינדר גנץ
6.6.23

ומה יהיה הצורך? ניבוי קדימה...

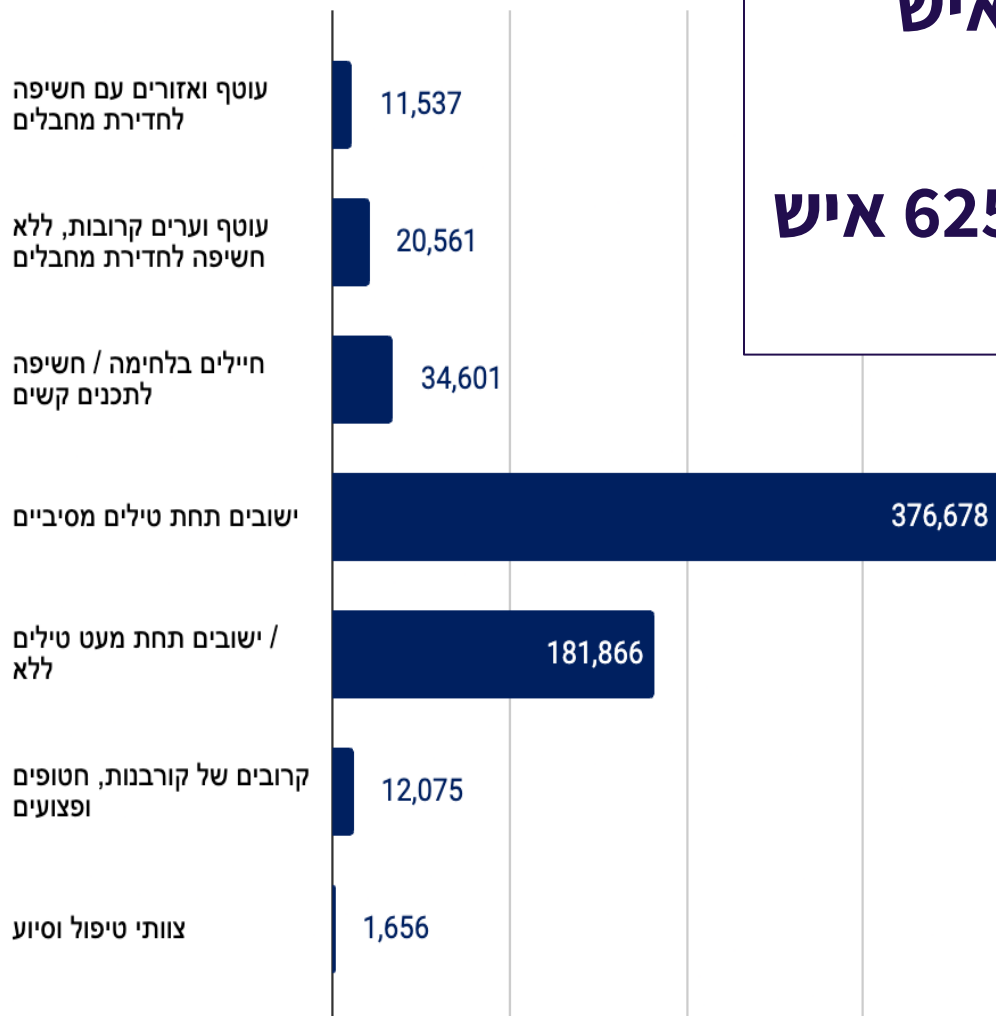

ניבוי מספר האנשים שעלולים לפתח הסתמנות נפשית

$$\text{עומס צפוי} = \frac{\text{עוצמת טראומה (+טראומות קודמות, אובדנים) X כמות נחשפים}}{\text{חוסן}}$$

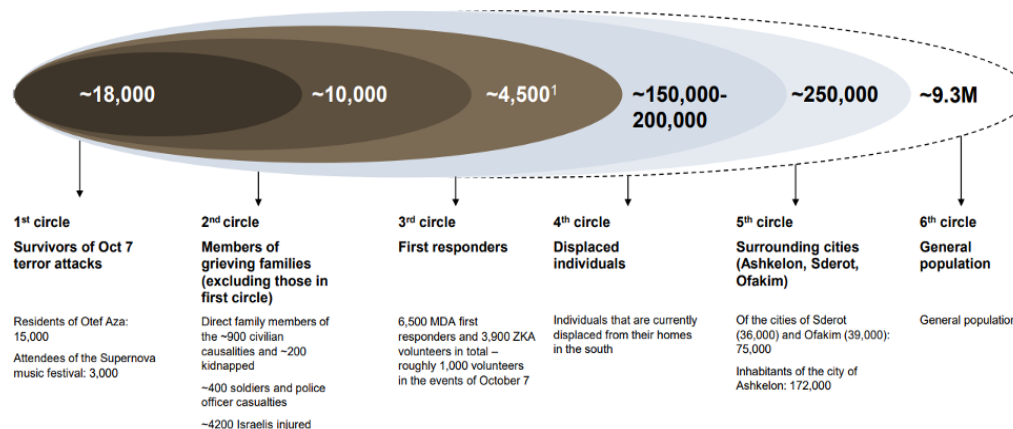
ניסיונות לניבוי מספר האנשים שעלולים לפתח הסתמנות נפשית

- המועצה הלאומית לפוסט טראומה- 60-80 אלף איש
- דו"ח מקינזי- 21,925-390,155 איש
- קבוצת מחקר שלוותה/אוני' י-ם/קולומביה- 625,746 איש

The need for mental health support partially depends on the level of exposure to the traumatic events

Initial exposure categories

Addressing Israel's evolving mental health crisis & fostering resilience

Israeli Mental Health Landscape- McKinzi 2023

סיכום

- מדינת ישראל חווה אירוע ייחודי (סינגולרי) בעל השפעה עוצמתית ונרחבת על בריאות הנפש של הציבור
- יש סיכון לתחלואה נפשית משמעותית בטווח הקצר, הבינוני והארוך
- מצב מערך בריאות הנפש בקהילה ובאשפוז קשה
- המערך אינו מנוהלת מבחינת מידע ומתן שירותים (מדדי תוצא, תהליך)
- צורך במדרג- הכשרות, מטפלים/ות - לצרכים שונים של האוכלוסייה בסקטורים שונים – בריאות, רווחה, חינוך

תודה רבה

פרופ' יובל נריה
פרופ' שלמה מנדלוביץ
פרופ' אמיר קריבוי
צוות חדר מחקר מרחבי
גהה- שלוותה, כללית
פרופ' יוסי לוי בלז
ד"ר יעל מאיר
דנה קצוטי
מיכל גרידינגר
חן פיזנטי
עמית בלנק
אורל לאור
לודה גרקו

Ido.lurie@gmail.com

